

УДК 929:2-335Конрад

О.Ю. Шеремета

*кандидат філософських наук,
молодший науковий співробітник Інституту
філософії імені Г.С. Сковороди НАН України*

ІСТОРИК ФІЛОСОФІЇ – ОТ. МИКОЛА КОНРАД: НОТАТКИ ДО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ БІОГРАФІЇ

Микола Конрад (1876–1941) – отець професор, доктор богослів'я й філософії, декан філософського факультету Української Греко-Католицької Богословської Академії у Львові (долі ЛБА), український мислитель та історик філософії – 26 червня був закатований енкаведистами, коли повертався від хворої жінки, яка потребувала сповіді. 27 червня 2001 р. Папа Римський Іван-Павло II проголосив Миколу Конрада блаженним священномучеником. Тому, зазвичай, опубліковані біографії (В.Савран, Б.Головин, о.М.Шаварин та ін.) більше акцентують увагу на духовний подвиг отця, ніж на формування його як науковця [1, 2]. Однак й інтелектуальна діяльність мислителя заслуговує на особливу увагу. У рецензії на працю М.Конрада «Нарисі старинної філософії» його сучасник писав про нього так: «До недавна філософія у галицьких українців, якщо брати на увагу написані праці – була: о. др. Костельник і крапка. Тому на правду з великою радістю треба повітати на книжковім ринку появу історичних нарисів з обсягу філософії о д-ра М.Конрада» [3, 202]. Рецензент зазначає, що бібліографія, подана у праці, заслуговує на окрему увагу, особливо до історії філософії Сходу, оскільки дуже обширна та вичерпна, у ній вміщені одні з найкращих «українські та московські праці з ділянки історії філософії, чого не знайдемо ні в польських, ні в західноєвропейських підручниках» [3, 203]. Дослідження М.Конрадом історії філософії стародавнього Сходу, Греції та Риму становлять частину історії вивчення цих тематик в Україні й відомі сучасним українським науковцям [4, 33–35]. Проте, маловідомими залишаються його зацікавлення у царині історії новітньої та української філософії.

Згадані біографії містять найважливіші події й дати без яких не можлива була б наукова діяльність отця. Вони, також, окреслюють

прогалини в інтелектуальній біографії М.Конрада, формуючи перспективу подальших досліджень. Тому на них слід зупинитися детальніше.

Філософські та богословські студії Микола Конрад закінчив у Римі в Колегії «De Propaganda Fide». Там 9 грудня 1895 р. захистив докторат з філософії. А 8 травня 1899 р. – докторат з богослов'я. У 1896–1897 рр. закінчив «Академію вищих філософських студій св. Томи» у Римі. У 1899 р. рукоположений на священика. Від 1900 до 1929 р. суміщав душпастирське служіння з релігійно-педагогічною діяльністю на Тернопільщині та далеко за її межами: був учителем релігії (Золочів, Теревовля, Тернопіль до 1914 р.) та «управителем» гімназійних курсів (в угорському Градеці та у таборі українських біженців у Гмінді до 1918 р.), викладав в гімназіях Бережан та Тернополя (1920–1929 рр) [5, 237; 1, 131–132; 2, 161]. У 1929–1939 роках отець Конрад – директор бібліотеки Богословського наукового товариства у Львові [6, 19–20]. У 1929 (в деяких джерелах – 1930) році на запрошення митрополита Андрея Шептицького почав викладати соціологію, стародавню й новітню філософію у Львівській Богословській Академії. У 1936 р. о.Микола Конрад був призначений надзвичайним професором Філософського відділу (факультету у сучасному розумінні. – *О.Ш.*) на основі праці «Нарис історії стародавньої філософії». А у 1937 р. митрополит Шептицький затвердив номінацію о. Миколи Конрада звичайним професором історії філософії та соціології на основі його праці «Основні напрямки новітньої соціології». У літньому семестрі 1936/1937 навчальному році М.Конрад був призначений деканом Філософського відділу і займав цю посаду до 1939 р. [5, 237, 154; 1, 131–132; 2, 161].

У згаданих біографіях подається інформація про опубліковані праці мислителя. Однак перелік не охоплює весь науковий доробок отця Конрада, зокрема написані ним рецензії. Проте їх значення не можна недооцінювати, адже вони є певним відображенням наукових зацікавлень особистості. Деякі публікації вдалося відшукати у результаті роботи із періодичними виданням 30-х років ХХ ст [16]. На основі аналізу чотирьох з них буде здійснена спроба доповнити інтелектуальну біографію о. М.Конрада.

Що це були за праці? Першою привертає увагу рецензія 1936 р. на польськомовну монографію Юзефи Ванди Пшиславської під назвою «Приязнь в етиці Аристотеля», яка вийшла друком у Любліні

1935 р. [7]. Назва рецензованої монографії автоматично включає її у сферу зацікавлення отця історією філософії стародавньої Греції. Проте, вона належала не відомому науковцю з даної проблеми, а випускниці Католицького університету в Любліні. У назві праці зазначено, що вона є дипломною роботою, виконаною у межах семінару з філософії Хенрика Якубаніса. Чим вона була цікавою для отця доктора?

М.Конрад розпочинає рецензію з інформації про те, що Католицький університет у Любліні видає докторські, магістерські й семінарські праці різних своїх відділів. Рецензована праця є другою з ряду виданих робіт відділу гуманітарних наук. У ній авторка обговорює теорію приязні Аристотеля на підставі аналізу VIII та IX книг Нікомахової етики. Праця складалася із семи розділів та списку літератури.

Отець описує зміст всіх розділів, акцентуючи увагу, на тому, що для нього є найсуттєвішим. Що зацікавило отця? Визнання авторкою абсолютної автентичності Нікомахової етики. На відміну від «Евдемової етики» та «Великої етики», які дослідниця теж розглядала, у тогочасних наукових колах її належність Аристотелю не піддавалася сумніву [17]. Це демонструє добру обізнаність отця із сучасним йому станом вивчення проблеми. Також дослідження авторкою поняття «приязні» в історичному контексті, від думки Гомера, а далі Піфагорійців, Демокрита, Сократа, Платона і Аристотеля, визнання її умовою щастя, оскільки вона є основою суспільного життя (I розділ) [7, 72]. Тобто, не відособлено, а як частину життя та культури греків

Наступне – повнота визначення поняття у різних аспектах. Дослідниця відзначає, за увиразненням отця, що суть та визначення приязні, за Аристотелем, полягає у його основі – взаємній любові осіб, прихильності та «спільноті життя-буття». Наголошує на відмінності приязні від «зичливості і згідливості та ділиться на два ступені: стан і чинність, що є властивою приязню» [7, 73]. Тобто, підкреслює, що справжня приязнь не є пасивною, вона передбачає дії, які підтверджують її. Окреслює умови приязні у Аристотеля, а саме: чеснота; спільне життя і діяння; єдність думок та почуттів; рівність; малочисельність осіб, оскільки ідеальна приязнь може існувати лише між двома особами; ідеальна, а значить не егоїстична любов до себе, заснована на любові розуму, знання, чесноти свого

духовного «я», яку в дружбі росте й багатіє (розділи II, III) [7, 73].

У V розділі авторка пише про роди приязні, які можуть бути оперті на утилітаризмі, гедонізмі і чесноті. Перші й друга хитка, третя постійна й основана на найвищих внутрішніх цінностях. Коли ж мова зайшла про втрату приязні у VI розділі, дослідниця зазначає, що перші два роди до цього легко доходять, а третій – трудніше і то, «коли захитається його ідеалістично-моральна основа» [7, 73].

Із цією думкою отець погоджується. Подібно про приязнь в Аристотеля він висловлюється у своїй праці «Нарис історії стародавньої філозофії». Він розглядає її як суспільну чесноту, тому йому імпонувало бачення дослідницею поняття як основи суспільного життя в історико-філософському контексті. М.Конрад також пише про три роди приязні, опертих на приємності, користі та добрі. Зазначає, що лише третій вид є «єдиною правдивою приязню» [8, 260]. Він теж вважає, що в Аристотеля справжня приязнь не є поверхневою симпатією чи схильністю. Це активна діяльність, що спрямована на добро і щастя іншого. Вона можлива лише серед чесних людей, оскільки їх любов не залежить від мінливих інтересів і тривала як чеснота. Вони допомагають один одному, щоб стати кращими. Підвищують рівень й зміцнюють своє життя, щастя та досконалість завдяки зростанню щастя, досконалості, а відповідно і рівня життя друга. Бо любити значить діяти. Отець вважав помилковою, пануючу серед більшості людей думку, що найвищим добром є бути любленим, а не любити [8, 260–261]. Це підтверджує спільність поглядів у баченні питання о. Конрадом та авторкою монографії.

Однак як релігійного мислителя його цікавило, наскільки авторці вдалося вказати на ті аспекти філософії Аристотеля, які були суголосними з пізнішою християнською філософією, завдяки чому вона стала однією з її підвалин. На основі вчення Аристотеля будував власну філософію й Тома Аквінський. Тому М.Конрад відводить їм більше місця у рецензії, ніж це прийнятно з християнських позицій. Найменше уваги він приділив IV розділу, окресливши його зміст одним реченням – про «любов власну» та любов до приятеля [7, 73].

Звертає увагу отець і на VII розділ, присвячений особистості Аристотеля, людини і філософа на тлі його розважань про етику. Етичний ідеал щастя у нього тісно пов'язаний з ідеалом приязні та

естетичної краси, які взаємно й глибоко переплітаються (в цьому отець бачив вплив платонізму). Таким прикладом етичного ідеалу старався бути й сам Аристотель, що підкреслив М.Конрад. Праця на думку Конрада написана зрозуміло, узгіднюючи питання приязні у етиці Аристотеля з духом його поміркованого реалізму [7, 73].

У підсумку можна стверджувати, що, рецензована монографія імпонувала отцеві чіткістю та структурованістю викладу, історичною ретроспективою розгляду проблеми, формулюванням визначення поняття, інформативністю, наголосом на тих аспектах, які близькі християнському баченню приязні. Подібний, але значно докладніший спосіб викладу матеріалу й сам використовував у власних працях.

Праця була написана у рамках семінару Хенрика Якубаніса. Очевидно, йдеться про польського класичного філолога, філософа, який жив у 1879–1946 рр. До 1922 р. він працював професором в університеті імені Св. Володимира в Києві, а після – у Католицькому університеті Любліна. Ймовірно авторитет керівника семінару, а також публікація праці передбачали її високий науковий рівень.

На момент написання рецензії М.Конрад вже опублікував «Нарис історії старинної філософії» й продовжував її викладати. Очевидно він цікавився новими публікаціям з цієї тематики, особливо тими, які виходили у католицьких університетах. Але рецензована робота зацікавила його швидше як приклад доброї й корисної праці для його студентів.

Безперечно, «Нарис історії старинної філософії» одна з двох ґрунтовних великих опублікованих праць о. М.Конрада. Проте, вона мало говорить про зацікавлення ним історією української філософії як і новітньою філософією загалом. До роздумів на цю тему надихнули три наступні рецензії.

У 1932 р. отець Конрад рецензує польськомовну працю написану Альбертом Штеклем та Єжи Вайнгертнером під назвою «Історія філософії у нарисі», [9]. Альберт Штекель (1823–1895) німецький філософ та історик філософії. Він був автором багатьох підручників з філософії, в яких охопив майже всі розділи цієї дисципліни. Вони мали велику популярність у Німеччині, Польщі, США та Росії. І це перше, на що звертає увагу о. Конрад. Він розпочинає рецензію з короткої історії видань рецензованого підручника. Згадує про чотири німецькі видання та зазначає, що на основі четвертого з'явився

польський переклад, котрий перевидавався тричі. Останнє видання 1930 р. було доповнене історією філософії в Польщі на підставі праці професора Маврикія Страшевського під назвою «Польська філософська думка» [9, 85]. У період з 1930 до 1936 р. Конрад сам працює над власними науковими працями «Нарисом з історії стародавньої філософії» та «Основні напрямки новітньої соціології. Лібералізм», викладав новітню філософію. Тому рецензований підручник Штекеля цілком відповідав його зацікавленням, бо охоплює період історії філософії від стародавньої Сходу та Заходу до новітньої.

Далі переходить до докладного опису періодизації історії філософії Штекля. Автор ділить історію філософії на два періоди: до народження Христа і після. До християнська філософія була поділена на філософію Сходу (китайську, індійську, мідійсько-перську, єгипетську, і західно-азійську) та Заходу (до сократичну, сократично-афінську, грецько-римську, грецько-східну). Історію філософії в «християнській добі» Штекель ділить на патристичну (поява, розквіт, занепад), середньовічну і новочасну. Середньовічну поділяє на арабську, жидівську та християнсько-схоластичну. Своїми працями Штекель значною мірою сприяв відродженню у Німеччині інтересу до середньовічної схоластики взагалі та вчення Томи Аквінського, зокрема. Цей аспект його наукової діяльності підкреслює Конрад у своїй рецензії: «Спеціально автор обговорює історію схоластичної філософії, котру теж ділить на три очерки: повстання, розквіт і заник» [9, 85].

Однак значно більше отця цікавить останній період «новочасної» філософії «очерк найновішої філософії», яку Штекль починає від Канта «і то спеціально в першій частині в Німеччині, а в другій поза границями Німеччини, а саме у Франції, Англії, Північній Америці, Іспанії, Італії, Чехах, Росії, Угорщині й Польщі» [9, 85].

Саме філософії у Польщі Конрад приділив найбільше уваги. Вона була поділена на історію філософії до поділів Польщі, якої він не описує, та після, яка для нього була актуальною. Вона також була поділена на три «очерки»: емпіризму й ідеалізму, месіанізму й позитивізму, найновіших розбіжних напрямів та неосхоластики [9, 85–86]. Виокремлення розвитку неосхоластики в сучасності було важливим акцентом для Конрада. У підсумку очевидно, що для мислителя цікавими були питання періодизації та найновіші періоди

світової історії філософії, особливо Польщі, тобто ті які безпосередньо входили до сфери його наукового зацікавлення.

Наступне, на що звертає увагу Конрад, це виклад матеріалу у підручнику – чіткий і прагматичний. Поділений розділами та підрозділами із окремими заголовками із застосуванням різних шрифтів, подана добірنا бібліографія. Цим способом викладу матеріалу користувався і він сам.

Чи цікавився Микола Конрад історією української філософії? Так, цікавився. Завершуючи рецензію, зазначає, що у розділі з історії філософії в Росії є згадка про першого оригінального українського філософа Григорія Сковороду, який багато подорожував країнами Європи, а після повернення в Україну жив як мандрівний філософ, навчаючи стрічних людей. На завершення Конрад висловлює побажання, щоб у наступному виданні в окремому розділі було значно більше поміщено матеріалу з історії філософії України [9, 86]. У цих словах мислителя проглядається впевненість на повстання України як незалежної держави із власною історико-філософською наукою необхідність якої була гостро відчутна.

Зацікавлення Конрада історією філософії України виходять за межі згаданої рецензії. Так, у «Нарисі історії стародавньої філософії» у списках бібліографії він згадує праці Дмитра Чижевського «Грецька філософія до Платона (Хрестоматія)», видані у Празі, 1926 та 2-ге видання 1929 р., та «Лекції з історії античної філософії», (Прага, 1927 р.); Івана Мірчука «Основи грецької етики» (Збірка Українського Університету у Празі, т. 1, 1923) та «Лекції з історії грецької етики», (Прага, Ч. 1, 1923). Можливо йому були відомі праці згаданих науковців і з історії філософії України. Наприклад, Д.Чижевського «Нариси з історії філософії України» (Прага, 1931) [8, 136–136]. Оскільки у розкладі навчальних дисциплін Богословської Академії не було окремого предмета історія філософії України [5, 91–136], то можна припустити, що її читали у загальному курсі філософії. Це пояснює зацікавлення М.Конрадом історією філософії України як викладача цієї дисципліни.

Наступна рецензія написана на книгу польською мовою о. доктора професора Казімежа Ковальського під назвою «Філософія Августа графа Цешковського у світлі засад філософії св. Томи з Аквіну» [10].

Казімеж Юзиф Ковальські (1896–1972), сучасник о. Конрада,

філософ-неотоміст, який приклав чимало зусиль для відновлення та розвитку неосхоластики в Польщі. Вивчав філософію у Лювені, Римі, де слухав лекції відомого неотоміста Р.Гаррігу-Лагранжа, та Мюнхені, відвідував томістичний семінар М.Грабмана. У 1926 р. викладав філософію та соціологію в Духовній семінарії Познані, а у 1935 р. став її ректором. Рецензована отцем Конрадом книжка була хабілітаційною працею Ковальського, на основі якої він отримав ступінь титулованого доцента в Ягелонському університеті 1930 р. [11, 58–60]. Із цих міркувань о. Конрада могла зацікавити праця Ковальського як польського неотоміста та колеги-викладача.

Свою рецензію Конрад розпочинає з коротких біографічних даних Августа Цешковського (1814–1894), зазначає, що він польський суспільний діяч, філософ, представник месіаністичної філософії Польщі. Наводить головні його праці: «Prolegomena zur Historiosophie», (Берлін, 1838), Gott und Palingenesie (Берлін, 1842), «Ojczepasz» (Познань, 1922–1923). Цешковський навчався у Німеччині, де потрапив під вплив Гегеля. Відповідно до його діалектичного методу вирізняє в історії людства три періоди. Два з них вже закінчуються, а останній, Святого Духа, наближається. Цешковський, за висловом Конрада, належить до тих месіаністичних польських філософів (З.Красінський, Ю.Кремер, К.Лібельт), які на основі ірраціональних чинників формували свій погляд на буття, на майбутню долю людства та свого народу [10, 218–219]. Таке розуміння філософії Цешковського у Конрада збігається з думкою В.Татаркевича [12, 292–293].

Філософія Цешковського була значною мірою релігійною, однак суттєво відрізнялася від філософії Св.Томи з Аквіну. Порівняння філософських поглядів цих філософів дало змогу Ковальському виявити дві основні помилки, що вкралися до філософії Цешковського. Вони ж закралися у модерну філософію від часів Декарта та спричинили в ній, на думку Конрада, великий хаос. А саме: в ділянці теорії пізнання – центральне становище людського розуму; у царині метафізики – незнання аналогії буття.

Проблема Цешковського, на думку Ковальського, і з нею цілком погоджується Конрад, це своєрідне застосування діалектичного методу Гегеля, наголос на центральному становищі людського розуму у пізнання, з одного боку, та відмова від абсолютності нас-

лідків людського пізнання, з іншого. У св. Томи людський розум представлений як прохач, який знає свою неміч, піддається Божому Об'явленню та сильно тримається того, що пізнає силою своїх пізнавальних сил. Перебільшення ж центрального становища людського розуму у пізнанні є помилкою майже всіх модерних філософських систем. Логічною консеквенцією їх егоцентричних епістемологічних поглядів є метафізика моністично-пантеїстичного ідеалізму, і суб'єктивістський, псилогістський й прагматичний погляд на світ. Не розуміючи аналогії буття філософи зрівняли людську природу з Божою й дійшли до жахливих суперечностей.

Інша проблема – Цешковський свою теорію аналогії творить у синтетичний характер. Її фундаментом є причинність, втілення й всюди присутність Бога у світі. Аналогія в нього тісно пов'язана із законом діалектики та творить єдність різних класів та щаблів дійсності: природи, логічної сфери і духа, не виключаючи таємниць внутрішнього життя абсолютного Духа. Тома ж, даючи підставу для поняття «аналогії буття», ґрунтується на абстракції, досліджує основу онтологічної єдності і чисельності буття. Тома признає чисельність буття та пояснює його можливість і дійсність через причетність до Абсолютного Буття. А через аналогію синтезує його у гармонійно в логічній єдності. Звідси висновок Конрада – томістична метафізика буття дає правдиво синтетичний і гармонійний погляд на світ [10, 219–221].

У цій рецензії Конрад підтримує критику Ковальського філософії Цешковського як послідовника філософії Гегеля саме з позицій томізму. Чому це було важливо? Справа в тому, що до відновлення вчення Томи Аквінського папою Львом XIII (енцикліка «Aeterni Patris» 1879) католицька філософія була представлена еклектичними системами, що використовували кантіанство і гегельянство [13, 49]. Філософія Томи Аквінського протиставлялася цим напрямом.

Наступна рецензована праця – збірник філософських статей, присвячений столітнім роковинам смерті Георга Вільгельма Фридриха Гегеля – суголосна з попередньою у критиці вчення цього філософа [14]. М.Конрад розпочинає рецензію із твердження про суперечливу оцінку філософами вчення Гегеля. Однак, зазначає, що не можна заперечити, що гегелівські теорії мали великий вплив на культуру та сучасну цивілізацію з наслідками позитивними та

негативними [14, 80–81]. Проте, для отця важливо вказати на негативні наслідки гегельянства. У рецензії на збірник, виданий професорами – неосхоластами філософського факультету католицького університету Св. Серця в Мілані, М.Конрад подає перелік авторів та назви їх праць. Їхня мета – представити розвиток гегельянства у різних країнах: Америці, Ірландії, Росії, Німеччині, Франції, Італії. Однак, особливу увагу отця привернула лише одна стаття. Він пише: «Для історії нашої філософії є цікава праця Леоніда Ганчикова про історію гегельянзму в Росії» [14, 81].

Чому саме розвиток гегельянства в Росії? Тут важливий контекст. 1934 рік. У Східній Україні встановлена радянська влада, минув рік після страшного голодомору 1932–1933 років, але на західноукраїнських землях не припиняється радянська пропаганда. Продовжують видаватися та поширюватися радянські часописи: «Культура», «Нові шляхи», «Вікна» та ін. У них популяризуються праці К.Маркса, В.Леніна, Г.Плеханова з метою пропаганди радянської влади. У цей час у СРСР, і в Україні зокрема, на основі цих праць вже творилася максистсько-ленінська філософія. Важливо було вказати, звідки починається коріння цієї філософії. Стаття Леоніда Ганчикова (1893–1968), представника російської діаспори в Італії, філософа, критика, історика літератури, який викладав історію філософії в італійських навчальних закладах та російську літературу в Пізанському університеті, автора чисельних статей про російську філософську та релігійну думку [15], добре висвітлювала це питання. У ній автор писав, що ідеалізм Гегеля російська філософія прийняла з великою довірою та визнанням. Однак гегелівська система містила чимало суперечностей. Філософська спекуляція росіян перейшла до реалізму, матеріалізму, позитивізму. У другій половині XIX ст. у Росії починає творитися самостійна оригінальна філософія із містично-аскетичною тенденцією, що віддзеркалювала душу східно-російського християнства. Між представниками цього напряму відзначився Володимир Соловйов. Однак цю спробу припинили більшовики не залишивши можливості для вільного духовного розвитку. Вони вжили матеріалізм Фейєрбаха та використали діалектичний метод Гегеля, потрактований у матеріалістичному напрямку за задумом Маркса й Енгельса [14, 81]. Думки Ганчикова, наведені М.Конрадом, були важливі для рецензента, оскільки вка-

зували на філософські засади ідеології більшовиків як певна пересторога перед такими ідеями з огляду на їх наслідки.

Отже, аналіз біографії та рецензій отця доктора професора Миколи Конрада дав можливість представити його не лише як священика, а й як історика філософії, викладача і науковця із значним творчим доробком, доповнити інтелектуальну біографію мислителя у царині його зацікавлень з історії філософії. Отримана ним богословська й філософська освіта дала отцю професійно можливість займатися історико-філософськими дослідженнями. Рецензії свідчать, що М.Конрад був добре обізнаний із найновішими дослідженнями з історії стародавньої та новітньої філософії. Це дає змогу охарактеризувати його як ретельного дослідника, що постійно працював над власним удосконаленням та професійним ростом. Науковця, який враховував досвід у царині історії філософії як європейських так і українських дослідників (Д.Чижевський, І.Мірчук).

Результати дослідження вказують на зацікавлення М.Конрада у межах новітньої історії філософії найперше розвитком неотомізму. Про це свідчать рецензовані праці та їх автори, наукова діяльність яких сприяла відновленню томізму (А.Штекель, К.Ковальський та ін.) та власні міркування Конрада з приводу змісту рецензованих творів. Із позицій неотомізму погоджується він із критикою філософії Гегеля, оскільки вбачав у ній джерело марксизму та комунізму. Його філософія, як і німецька філософія новітнього періоду, входить до кола наукових інтересів М.Конрада. Водночас, особливу увагу звертав отець і на розвиток новочасної історії філософії Польщі, особливо неосхоластики. Цікавився історією філософії України, працями українських філософів, зокрема Г.Сковороди. Як науковець та викладач бачив потребу в її вивченні та наголошував на цьому у одній із рецензій. Ця обставина, а також відсутність окремого курсу історії філософії України у Львівській Богословській Академії, дає можливість припускати, що отець Конрад викладав історію філософії України у курсі новітньої філософії.

ЛІТЕРАТУРА ТА ПРИМІТКИ

1. *Романчик Л. Савран В.* Випробовувані як золото в горнилі. – Книга друга. – Львів, 2014. – 152 с.
2. *Б.Головин, о. М.Маврин* Конрад Микола Йосипович // Тернопільський енциклопедичний словник. – Т. 2. К-О. – Тернопіль, 2005. – 706 с.
3. В.Д. Рецензія на «о. Д-р М. Конрад. «Нарис старинної історії філософії» // Дзвони, 1938. – Ч. 4–5. – С.202–203.
4. *Завгородній Ю.Ю.* Рецепція індійської філософії в Україні: Лінія вед (1840–1930 pp.). – К., 2013. – 412 с.
5. Світильник істини: Джерела до історії Української католицької Богословської Академії у Львові 1928–1929–1944 pp. / Упор. Павло Сениця. – Частина I. – Торонто-Чікаго, 1973. – 719 с (ЛБА).
6. Світильник істини: Джерела до історії Української католицької Богословської Академії у Львові 1928–1929–1944 pp. / Упор. Павло Сениця. – Частина II. – Торонто-Чікаго, 1976. – 663 с (БНТ).
7. *о. Др. Микола Конрад.* Рецензія на «Józefa Wanda Przyslawska. Przyjaźń w etyce Arystotelesa. Lublin 1935, praca dyplomowa, wykonana w seminarjum filozoficznym. prof. Henryka Jakubaniśa. 58. 8» // Богословія, 1936. – Кн. 1. – С.72–73.
8. *Конрад М.* Нарис історії стародавньої філософії / Упор. Петро Ісаїв. – 2-ге вид. – Рим, 1974. – 396 с.
9. *о. Др. Микола Конрад.* Рецензія на «Dr. A. Stockl I Dr. J. Wiengartner, Historia filozofji w zarysie. Przekład polski opracował Ks. Franciszek Kwiatkowski T. J. Wzdanie trzecie. Kraków 1930. Ст.654. in 8.» // Богословія, 1934. – Кн. 1–4. – С.85–86.
10. *о. Др. Микола Конрад.* Рецензія на «Ks. Dr. Kazimierz Kowalski, prof. Seminarjum duchowego w Gnieźnie, Filozofja Augusta hr. Cieszkowskiego w świetle zasad filozofji św. Tomasza z Akwinu. Studium porównawcze. Nakład księgarni św. Wojciecha, Poznań – Warszawa – Wilno – Lublin 1929 – Сторін. 246» // Богословія, 1934. – Кн. 2–3. – С.218–221.
11. *Mylik M.* Biskup Kazimierz Józef Kowalski. Z dziejow odnowy neoscholastyki polskiej. – Pelplin, 2008. – 269 s.
12. *Татаркевич В.* Історія філософії. У 3 т. – Т. 2: Філософія Нового Часу до 1830 року / пер. О.Гірний, Я.Саноцький. – Львів, 1999. – 352 с.
13. *Шеремета О.Ю.* Етичні ідеї митрополита Андрея Шептицького у релігійно-філософському контексті кінця XIX — першої половини XX ст.: дис. ... канд. філос. наук. – К., 2010. – 214 с.
14. *о. Др. Микола Конрад.* Рецензія на «Hegel nel centenario della sua morte. Pubblicazione a cura della facolta di filosofia dell'Universita cattolica del sacro

Cuore. Supplemento speciale al volume XXIII (Dicembre 1931) della Rivista di Filosofia Neo – Scolastica, Milano 1932б стр. 395» // Богословія, 1934. – С. 80-81.

15. *С. Гардзонио* Переписка В.И. Иванова и Л.Я. Ганчикова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.v-ivanov.it/files/4/4_ivanov-ganchikov.pdf – Перевірено 13.11.2017.

16. У бібліографії праць о. Миколи Конрада, вміщених у 1 частині «Світільника істини» (Торонто-Чикаго, 1973 р.), наведені такі найважливіші праці:

1) «Д-ра І.Франка «Поема про створення світа» (Львів, 1905).

2) «Модерна ментальність та католицизм» Академічний виклад («Мета», Львів, 1934).

3) «Націоналізм і католицизм» Академічний виклад («Мета», Львів, 1934).

4) «Нарис історії старовинної філософії» (Ч. I – видання «Богословія» Ч. 15, 16, 17, Львів, 1934 р.; Ч. III – видання «Богословія» Ч. 19, Львів, 1935).

5) «Корпоративний устрій громадянства» Академічний виклад («Мета», Львів, 1935).

6) «Основні напрямки новітньої соціології: Лібералізм» (видання «Богословія» Ч. 21, Львів, 1936).

Список закінчується абзацом: «У Тернополі співредагував «Подільський Голос», де поміщував різні статті. Співпрацював у видавництвах Марійського Т-ва Молоді «Наш Приятель» і «Правда». Писав статті і рецензії в «Ниві», «Меті» і «Богословія» [5, 238].

У результаті роботи із трьома останніми періодичними виданнями 30-х років вдалося доповнити згадану бібліографію на вісім позицій. До невикористаних у статті належать:

1) «Чи пересадний консерватизм» («Мета», 28 січня, Ч4, Львів, 1934 р., С. 2);

2) «Макіявелізм» («Мета», 21 жовтня, Ч. 41, Львів, 1934, С. 4–5);

3) «Вісті» в обороні макіявелізму» («Мета», 18 листопада, Ч. 45, Львів, 1934. С. 5);

4) «Рецензія на «Е.Словінський, К.Мацієвич, в. Садовський. Сучасні проблеми економіки України» («Богословія», Кн. 4, 1932, С. 330–331).

17. Починаючи з XIX ст. більшість учених дотримувалися думки про те, що Аристотель є автором лише «Нікомахової етики». Сьогодні вчені вважають написаною Аристотелем й «Евдемову етику». Сумніви є лише щодо належності Аристотелю «Великої етики». Детальніше про проблему автентичності книг з етики Аристотеля можна дізнатися, наприклад, зі статей А.А. Гусейнова «Этические сочинения и этическая система Аристотеля» та М.А. Солопова «К проблеме трёх средних книг «Никомаховой» и «Евдемовой» этик Аристотеля» вміщених в книзі Аристотель «Евдемова этика» (М., 2005); J.Barnes, A.Kenny Introduktion у

книзі «Aristotle's Ethics: Writings from the complete works» (Revised, edited, and with an introduction by Jonathan Barnes and Anthony Kenny, Princeton, Oxford, 2014).

Шеремета О.Ю. Історик філософії – о.Микола Конрад: нотатки до інтелектуальної біографії.

Микола Конрад (1876–1941) – отець професор, доктор богослов'я й філософії, декан філософського факультету Української Греко-Католицької Богословської Академії у Львові, український мислитель та історик філософії. Однак його інтелектуальна біографія ще не вивчена докладно. Маловідомими залишаються його зацікавлення у царині історії новітньої та української філософії. У статті робиться спроба реконструкції зацікавлень отця у цих галузях історії філософії на основі його рецензій.

Розглянуті рецензії отця Миколи Конрада вказують на його зацікавлення у межах новітньої історії філософії першою чергою розвитком неотомізму. Про це свідчать рецензовані праці та їх автори, наукова діяльність яких сприяла відновленню томізму (А.Штекель, К.Ковальський та ін.) та власні міркування Конрада з приводу змісту рецензованих творів. З позицій неотомізму погоджується він із критикою філософії Гегеля, оскільки вбачав у ній джерело марксизму та комунізму. Його філософія, як і німецька філософія новітнього періоду, входить до кола наукових інтересів М.Конрада. Водночас особливу увагу звертав отець і на розвиток новочасної історії філософії Польщі, особливо неосхоластики. Цікавився історією філософії України, зокрема творчістю Г.Сковороди, а також працями українських філософів-сучасників (Д.Чижевський, І.Мірчук). Як науковець та викладач бачив потребу у її вивченні та наголошував на цьому в одній з рецензій. Ця обставина, а також відсутність окремого курсу історії філософії України в Львівській Богословській Академії, дає можливість припускати, що отець М.Конрад викладав історію філософії України у курсі новітньої філософії.

Ключові слова: історія філософії, неотомізм, Українська Греко-Католицька Богословська Академія у Львові.

Sheremeta O. Historian of Philosophy – Father Mykola Conrad: notes on an intellectual biography.

Mykola Conrad (1876–1941) is a Father Professor, Doctor of Theology and Philosophy, Dean of the Faculty of Philosophy of the Ukrainian Greek Catholic Theological Academy in Lviv, Ukrainian thinker and historian of philosophy.

However, his intellectual biography has not yet been studied in detail. His interest in the history of modern and Ukrainian philosophy is still unknown. The article attempts to reconstruct the interests of the father in these branches of the history of philosophy on the basis of his reviews. The reviewed reviews by Father Mykola Conrad point to his interest in the newest history of philosophy, primarily the development of neo-Thomism. This is evidenced by the reviewed works and their authors, whose scientific work contributed to the restoration of Thomism (A.Shtekel, K.Kovalsky, etc.) and Konrad's own arguments about the content of the criticized works. From the standpoint of neo-Thomism, he agrees with the critique of Hegel's philosophy, since he saw in it the source of Marxism and Communism. His philosophy, as well as the German philosophy of the modern period, is one of the scientific interests of M. Conrad. At the same time, Father paid special attention to the development of the modern history of Polish philosophy, especially neoscholastics. He was interested in the history of Ukraine's philosophy, in particular the work of G. Skovoroda. And also in the works of Ukrainian contemporary philosophers (D.Chyzhevsky, I.Mirchuk). As a scientist and teacher, he saw the need to study it and emphasized this in one of the reviews. This circumstance, as well as the absence of a separate course in the history of the philosophy of Ukraine in the Lviv Theological Academy, suggests that Father M. Conrad taught the history of Ukrainian philosophy in the course of modern philosophy.

Key words: history of philosophy, neo-Thomism, Ukrainian Greek-Catholic Theological Academy in Lviv.